– Lapsena tulistuin helposti. Jääräpäinen taidan olla vieläkin, Sari Essayah sanoo.

Lyyti-mummon *likka*

Anna Sillanpää Kuvat *Milka Alanen*

Europarlamentaarikko Sari Essayah kasvoi maalla kolmen naisen hoivissa: mummon, äidin ja mummon kehitysvammaisen ottotyttären Liisan. Marokkolaista isäänsä Sari ei osannut kaivata. Siksi olikin yllätys, kun isä viimein soitti.

Miksi asut mummosi luona? Onko **Liisa** siskosi vai tätisi ja onko se vähän höntti? Missä isäsi on?

Ne olivat kysymyksiä, joita pieneltä ruskeasilmäiseltä tytöltä ei koskaan kysytty. **Sari Essayah** oli kotoisin Pohjois-Savosta, Lapinlahden maalaispitäjästä. Niin pienessä kylässä asiat tiedettiin kysymättäkin.

Jos joku olisi tohtinut kysyä, Sari olisi osannut vastata: Yksivuotiaasta asti hän oli asunut **Lydia**-mummon luona, koska äiti sai viran kieltenopettajana Iisalmesta eikä päivähoitopaikkaa järjestynyt. Joka viikonloppu äiti huristeli linja-autolla häntä katsomaan. Ei, Liisa ei ollut höntti vaan mummon kehitysvammainen kasvattitytär. 17 vuotta Saria vanhempi, kuusivuotiaan tasolla, luonteeltaan kultainen ja sulkapallovastuksena tiukka. Rakas ja rasittava kuin oikea sisko.

Viimeistä vastausta Sari olisi empinyt.

Hän tiesi, että äiti ja marokkolainen isä olivat tavanneet Ruotsissa, muuttaneet Suomeen ja menneet naimisiin. Sitten hän oli syntynyt. Ennen kuin hän ehti täyttää vuoden, asiat olivat menneet solmuun, vanhemmat eronneet ja isä muuttanut pois.

”Kuulin ensimmäisenä, jos naapurin isäntä oli riehunut humalassa.”

Sen jälkeen isää ei ollut näkynyt.

Se oli kummallista, mutta kummallisempaa Sarin mielestä olisi ollut, jos isä olisi yhtäkkiä avannut oven ja putkahtanut takaisin. Sarilla oli äiti, mummo ja Liisa, yleisurheilukerho Lippis, pesti oppilasneuvostossa ja salainen haave tulla isona **Helvi Sipiläksi**, voimanaiseksi YK:hon. Ei siinä hötäkässä ehtinyt kaivata ihmistä, jota ei edes tuntenut.

Erilainen Sari tunsi olevansa vain silloin, kun muut askartelivat koulussa isänpäiväkortin ja hän syksykortin. Ja silloin, kun opettaja kysyi, kuka haluaa osallistua vasarointikisaan, ja Sari oli ainut tyttö, joka viittasi.

Lyyti-mummoa tyttö ihaili vähintään yhtä paljon kuin YK-virkailijoita. Mummo oli jäänyt leskeksi nuorena, eikä hän sen jälkeen ollut miesväeltä apua anellut. Ei kahden tyttärensä kouluttamiseen eikä halkojen hakkaamiseen.

Mummo teki selväksi yhden asian: jos perheeseen kuuluu neljä vahvaa naista, sitä perhettä ei rikkinäiseksi kutsuta. Siinä perheessä pikkutytöistä kasvaisi yhtä ehjiä ja kokonaisia kuin muistakin pikkutytöistä. Vaikka Sarilta puuttui isä, hänestä voisi tulla uusi Helvi Sipilä.

Sitä presidenttiehdokas Sari Essayah mietti viime kevään vaalitenteissä. Niissä kaikissa, joissa tivattiin, millaisen särön isättömyys oli häneen jättänyt.

Äiti kiitää peittelemään

On tavallinen huhtikuinen viikonloppu, ja europarlamentaarikko Sari Essayahin, 45, kalenteri näyttää tavallisen kiireiseltä:

Torstai: Brysselissä. Puhujana The Dutch-Russian International Centerin tilaisuudessa. **Perjantai:** Turkuun. Luennoitsijana yliopistolla. **Lauantai:** Helsinkiin. Puoluevaltuuston kokouksessa. **Sunnuntai:** Hankoon. Puhujana Israelin Ystävyysseurassa. **Maanantai:** Israeliin.

Torstaista ja perjantaista Sari on jo selvinnyt. Nyt hän seisoo Eduskuntatalon puhujapöntössä ja naurattaa kristillisdemokraatteja puoluevaltuuston kokouksessa.

Siihen nähden, että presidentinvaaleissa lehdet suosivat Sari Essayahista arviota ”ei mikään kuoliaaksinaurattaja”, hän on hauska. Puhuu rennosti ja lohkaisee lopuksi Ilomantsi-vitsin, joka kikatuttaa yleisöä. Edellinen puhuja, sisäministeri **Päivi Räsänen**, on esitelmöinyt fiinisti föönattuna, mutta Sarin tukka näyttää lähinnä tuulen tuivertamalta.

Kun Sari vapautuu haastatteluun, hän pahoittelee myöhästymistään. Arki on nyt tätä: säätämistä, säntäilyä, väliin jääneitä lounaita. Ja kutkuttavaa intoa, kun tajuaa olevansa näköalapaikalla, keskellä maailmanpolitiikkaa.

Kengänkoroissa on huimasti senttejä. Niistä huolimatta kilpakävelyn entinen maailmanmestari kipittää Töölön kujia pitkin niin lujaa, että kuvaajan pitää kysyä, pystyisikö hän kävelemään kameraa kohti hieman hitaammin. Mutta kun Sarille puhuu, hän pysähtyy. Keskittyy niin täydellisesti, että jos mieltä painaisi salaisuus, hänelle sen lipsauttaisi vahingossa.

Kiire alkoi vuonna 2009. Silloin Sari Essayah valittiin Euroopan parlamentin jäseneksi ja koko perhe muutti Paimiosta Brysseliin. **Noora** on nyt 14, **Nea** 11. Ura meppinä olisi mahdottomuus, jollei aviomies **Robert Knapp** olisi saanut virkavapaata erityislastenkodin ohjaajan työstään ja jättäytynyt koti-isäksi.

– Ensin Roope tuumi että oho, koti-isäksikö tässä. Mutta Brysselissä hän huomasi, että kaupunki on täynnä suomalaisten virkanaisten miehiä, jotka pyörittävät kotia. Nyt Roopella on oma kaveriporukkansa, joka järjestää merimieskirkolla koti-isien saunailtoja.

Belgiassa on sääntö, jonka mukaan alle 12-vuotiasta lasta ei saa jättää hetkeksikään yksin. Ei edes kotiin, ei vaikka piipahtaisi ostamaan maitoa. Jos Roopekin kävisi töissä, kotiin olisi pitänyt palkata lastenhoitaja. Sitä ajatusta kannattivat vähiten lapset.

Aamuisin kaikki neljä syöksyvät ulkoovesta kello 7.45. Sari hyppää naapurikorttelissa asuvan avustajapariskuntansa kyytiin, Roopen autoon pakkautuvat omat ja avustajien lapset. Nea ja Noora käyvät Eurooppa-koulun suomenkielistä luokkaa ja harrastavat yleisurheilua suomalaislasten Flying Finns -seurassa.

– Jos tytöt olisi pitänyt laittaa ranskankieliseen kouluun, olisimme tuskin muuttaneet Suomesta. Kulttuurišokki olisi ollut liian raju. Eurooppa-koulusta he löysivät nopeasti ystäviä, ja arki loksahti kohdalleen.

Ennen muuttoa käytiin vakava perheneuvottelu. Koko perheen pitäisi tsempata. Äidin työpäivät venyisivät, ja joka neljännen viikon hän kokoustaisi Strasbourgissa. Tytöt eivät voisi enää pyöräillä naapuriin kuten Paimiossa, vaan suurkaupungissa kaveritreffeille ajeltaisiin vanhempien takapenkillä. Elämä tuntuisi hetken vieraalta, jonkun toisen elämältä.

Sari Essayah lentää Brysselistä Helsinkiin neljä kertaa kuukaudessa. – Lasten kannalta oli välttämätöntä, että mieheni jättäytyi kotisäksi.

Tätä et tiennyt minusta!

”Tykkään **Jaakko Tepon** lauluista. Sanoituksissa on savolaista huumoria, jolle kihertelen sisäisesti. Suosikkini on Työttömän laulu. Vaikka laulun Römppäsen Veikolla menee masentavasti, sanoissa on huumoria ja herravihaa, joista saa kummasti lohtua.”

– Jos perheeni into lopahtaisi, en voisi tehdä tätä työtä. Turhista iltamenoista kieltäydyn, sillä haluan päästä peittelemään tytöt. Olen huomannut, että lapset kertovat huolensa mieluiten iltaisin, kun istuskelen heidän sänkynsä vieressä. Ulkomailla perheenjäsenten on pakko tukeutua toisiinsa.

Pelataan eikä nössöillä

Aina kun puhelin soi, Sari hätkähti. Pirahdus tiesi pahaa: navettapaloa, porsaan sairauskohtausta, emäntää kännissä jahtaavaa isäntää. 70-luvun alun Lapinlahdella ei tartuttu luuriin, jos ei ollut henki kyseessä.

Mummo vastasi ”keskus, yhdistän” ja tunki piuhat paikoilleen. Hän oli hoidellut kotonaan puhelinkeskusta siitä asti, kun ukki oli kuollut keuhkotautiin. Tuvan nurkassa oli yleisöpuhelin, jossa lääkäri- ja raha-asioitaan kuiskuttelivat ne, joilla ei ollut omaa puhelinta.

– Kuulin kaiken, liikaakin. Sain tietää ensimmäisenä, jos naapuri oli sairastunut tai jonkun isä riehunut. Kun joku soitti palokunnan, ryntäsin ulos katsomaan liekkejä. Mummo oli hienotunteinen eikä juoruillut, vaikka tiesi kaiken, mitä kylällä tapahtui.

Ukonilmalla Lyyti jatkoi piuhojen painelua. Sari katseli sivusta. Hän tiesi, että mummo oli lähtenyt 14-vuotiaana kotoaan piiaksi, selvinnyt syövästä, sodastakin. Yksi sähköisku ei häntä kaataisi. Silti pelotti.

Liisa oli muuttanut Lyytin tytöksi kuusivuotiaana. Sitä ennen kehitysvammaista lasta oli pompoteltu perheestä toiseen. Biologisella äidillä oli mielenterveysongelmia, eikä hänestä ollut kasvattajaksi. Mummo näki, että Liisassa oli lämpöä kuin pienessä auringossa, ja halusi tytön.

– Vaikka Liisa ei osannut lukea, hän oli sosiaalisesti taitava. Olimme läheisiä, ja tyttäreni olivat hänelle rakkaita. Liisa kuoli syöpään juuri, kun olin aloittanut työt Brysselissä. Siitä syksystä tuli minulle raskas. Elämäni muuttui liikaa kerralla.

Kahdeksanvuotiaana Sari alkoi harrastaa yleisurheilua ja hiihtoa Lippiskerhossa. Hän huomasi heti, ettei ole muita lahjakkaampi. Mutta sitkeämpi hän oli. Koulussa hän napsi kymppejä ja kisoissa hän halusi voittaa. Kun muut tytöt löysäilivät kaulakkain luokan ringette-treeneissä, Sari tulistui.

– Menin sanomaan, että huhuu, tässä on matsi menossa. Jos pelataan, pelataan eikä nössöillä!

13-vuotiaana Sari kokeili kilpakävelyä. Lajissa viehätti sen teknisyys. Juuri kun varvas on irtoamaisillaan maasta, on toisen jalan kantapäänkin hipaistava maata. Muuten suoritus hylätään.

Sarista se oli ihanan vaikeaa. Hän treenasi innokkaammin kuin kukaan, ja lukiolaisena hänet valittiin nuorten EM-valmennusryhmään.

Kävelyn mummo tajusi, mutta lenkkeily oli hänestä hoopojen hommaa. Juosta jolkotella nyt pitkin metsäteitä, terve nuori, vaikkei ole edes matkalla minnekään. Äiti ja mummo kannustivat tyttöään, mutta unohtivat useimmiten kysyä, monenneksiko tämä oli kisoissa tullut.

– Kotoa ei tullut pienintäkään painetta menestymiseen. Olisin saanut lopettaa urheilun koska vain, ja juuri se sai minut jatkamaan. Muistan vain yhden kerran, kun äiti tuli katsomaan kisojani. Silloin kaaduin hiihtokilpailuissa ja äidin kävi minua niin sääliksi, että hän vannoi, ettei enää ikinä tule katsomaan kilpailujani. Eikä hän tullut, ei edes Helsingin EM-kisoihin. Telkkarista näkyi kuulemma paremmin.

Perhe Korhonen, Räsänen, Essayah

Kun Sari luki ylioppilaskirjoituksiin, mummo sai aivoverenvuodon ja joutui sairaalaan.

”En odottanut isältä selitystä enkä anteeksipyyntöä.”

Siitä vuodesta Sari ei muista paljoakaan. Aamuisin hän huolehti, että Liisa lähti ajoissa kehitysvammaisten päivätoimintaan. Illalla hän hoiti läksyt, treenit ja ruuanlaiton. Äiti auttoi minkä ehti, mutta työt pitivät hänet Iisalmessa.

– Halusin jo lapsena ottaa vastuun kaikesta, mistä vastuun voi ottaa. Liityin kaikkiin koulun toimikuntiin, koska minulla oli hinku hoitaa asiat kuntoon. Mutta abivuotena väsyin.

Samana syksynä, kun Sari aloitti opintonsa Vaasan kauppakorkeakoulussa, mummo kuoli ja Liisa muutti Sarin äidin luo.

Suru sai Sarin pohtimaan. Missä mummo nyt oli? Olihan hän turvassa? Sarista oli tuntunut aina, kuin mummo olisi mököttänyt Jumalalle. Ukki oli kuollut liian aikaisin, ja sitä Lyytin oli ollut vaikea hyväksyä. Mutta sairaalassa mummo tokaisi, että ”Jeesuksen syliin on hyvä kuolla”.

Jo palkintopallilla iski tyhjyys. Tässäkö tämä oli?

Lause lohdutti, vaikkei Sari ymmärtänyt siitä sanaakaan. Hänen paras opiskelukaverinsa oli uskovainen, ja ystävykset alkoivat käydä helluntaiseurakunnan nuortenilloissa.

Sari oli aina ajatellut, että ehtisi selvittää taivasasiat vanhainkodissa, viimeistään kuolinvuoteella pötkötellessä. Mutta pikkujouluissa hän muutti mielensä ja marssi juttelemaan ohjaajalle.

– Sopersin, että olen tässä harkinnut kääntymistä Jumalan puoleen. Rukoilimme, eikä minusta tuntunut yhtään miltään. Olin kuvitellut, että uskoontulo olisi jotain ihmeellistä, valtava tunnekuohu.

Vaikka enkelikuoro ei räjähtänyt laulamaan, jokin oli muuttunut. Sen illan jälkeen Sari ei ole epäillyt päivääkään, etteikö Jumala olisi olemassa.

– Usko tarkoittaa, että elämässäni on nyt pysyvä turva. Pettymyksiinkin on syynsä, vaikken itse niitä ymmärtäisi.

Tulevan aviomiehensä Sari tapasi vuonna 1991 harjoitusleirillä Malagassa. Triathlonisti Robert Knapp oli huomannut ilmoituksen, jossa mainostettiin Sari Essayahin esiintymistä turistikirkossa. Roope riemastui: huippukävelijän valmennusluento, sinne!

Kirkossa Sari julistikin uskoontuloaan, eikä mies kehdannut hiippailla kesken pois. Seuraavana aamuna Roope uskaltautui juttelemaan Sarille. Pari rakastui, ja Roopekin tuli uskoon.

Riepottipa tunteita voitto tai tappio, usko on rauhoittanut. Kun Sari vuonna 1993 käveli maailmanmestariksi, hän tunsi maaliviivalla pakahduttavaa riemua. Mutta jo palkintopallilla iski tyhjyys. Tässäkö tämä oli?

Sama tyhjyys yllätti vuonna 2007, jolloin hän putosi eduskunnasta. Toinen kausi kansanedustajana jäi vain 58 äänen päähän.

– Olin kuin lekalla päähän lyöty. Työhuone piti tyhjentää päivässä. Mutta tokenin heti, kun palasin entiseen työpaikkaani laskentapäälliköksi. Touhuaminen on tapani selvitä.

Naimisiin mennessään Sari halusi pitää sukunimensä. Tai itse asiassa isänsä etunimen, joka ”Essayah” on.

– Nimeni on osa minua. Mummoni oli **Korhonen**, Liisa **Räsänen** ja minä olin Essayah. Minusta on aina ollut hassu ajatus, että ihmisten täytyisi olla samannimisiä, jotta he kuuluisivat samaan perheeseen.

Haloo, isä täällä

Kuukausia Sari Essayah empi. Jaksaisiko hän? Jaksaisivatko mies ja lapset?

Roope lupasi, että jos vaimo haluaisi ryhtyä kristillisdemokraattien presidenttiehdokkaaksi, kampanjan aikana tämän ei tarvitsisi murehtia käytännön kotiasioista. Mies hoitaisi kaiken.

Sari ilmoittautui kisaan. Julkisesti hänen tv-esiintymisiään kehuttiin, mutta rehellisin palaute tuli kotoa.

– Jos halusin tietää, miten television vaalitentti oli oikeasti mennyt, soitin Brysseliin miehelleni. Siis *jos* halusin tietää. Tytöt lähettelivät Hyvä äiskä -tsemppiviestejä.

Vaalien lopputulokseen, viimeiseen sijaan, pienen puolueen ehdokas oli varautunut. Mutta siitä Sari yllättyi, kuinka vahvasti hänen lapsuutensa nousi esiin. Haastattelu toisensa jälkeen huipentui isättömyysvatvontaan.

– Olin hämmentynyt. Tunsin itse olevani presidenttiehdokkaana viittäkymppiä lähestyvä poliitikko – en jonkun tytär tai jonkun vaimo. Eräskin kolumnisti ruoti perinpohjaisesti, millainen isäsuhteeni on ja milloin olen viimeksi isääni tavannut. Jutun kaikki faktat olivat pielessä, mutta päätin antaa olla. En halunnut perhettäni kampanjaan.

Siksi Sari jätti kertomatta, että isä oli jo palannut hänen elämäänsä. Että muutama vuosi sitten isä oli soittanut ja halunnut tavata.

Sari ei muista, miten isä puhelun aloitti. Mutta hän muistaa, että se oli yllättävän tavallinen puhelu. Ei elokuvan loppukohtaus, jossa isä valaistuu ja tyttärestä tulee yhtäkkiä ehjä nainen.

– Mutta kyllä minä ilahduin. En ollut varma, ottaisiko isä yhteyttä koskaan. Erityisen tärkeältä tuntui, että tyttäreni saivat tavata isoisänsä. Isä näytti samalta kuin valokuvissa, mutta en ole koskaan elänyt hänen kanssaan. Välissämme on kymmeniä vuosia. Totta kai se vaikuttaa suhteeseemme.

Ensitapaamisen jälkeen Sari on nähnyt isäänsä muutaman kerran. Isä asuu Ranskassa ja hänellä on uusi perhe.

– En odottanut isältä selityksiä, eikä minulla ole mitään anteeksi annettavaa. Olin tyytyväinen elämääni ennen isäni tapaamista, ja olen tyytyväinen elämääni nyt. Ja toisaalta – pystyykö omaa lapsuuttaan arvioimaan oikeasti kukaan?

Kun lentokone ensi sunnuntaina palaa Helsingistä Brysseliin, Sarin vieressä istuu ihminen, joka ei ole kadonnut hetkeksikään.

Se paikka on Sarin äidin. Tytöt odottavat jo mummoa. □